

Különfélék.

Kelemen Benő. E névhez már sok szép emlék van kötve egyházunkban, s most egy újabbat kell ahhoz feljegyeznünk. Nevezett atyánkfia, ugyanis, közelebről a főtanoda háta megett a görbe szappanyutcza szögletén 4800 o. é. frton egy házas telket vásárolván, azt főtanodánk beteg tanulói számára kórodául ajándékozta. „Már életpályámra léptemkor fogadást tettem“ — monda a nemes adományozó, midőn a megvásárolt házas telket illető szerződést junius 22-én tartott E. K. Tanácsai gyűlésünkben személyesen bemutatta és átadta — „hogy Isten segedelmével szerzendő vagyonomból megvizsem áldozatomat az egyház és nevelés oltárára; mert Istennek áldozni szent kötelesség. Én ezen adót a nevelésre kívántam fordítani; mert meg vagyok győződve, hogy a ki a nevelésre adózik, az Istennek adózik. Ezen fogadásomnak eleget is kívántam tenni, hátra van még egy kevés, melyet ismét arra szántam. Körülbelül három hóval ezelőtt jöttem annak tudomására, hogy helybeli főtanodánk betegei számára egy kóroda van tervezve közadakozás útján, az eszme megragadott s elhatároztam, hogy ezt a kórodát magam fogom felállítani“. Ezután részletesen előadván a tervbe vett kóroda felállítása, a bejelentett házas telek megvásárlása körül tett lépéseit, mély vallásosságtól áthatott beszédét így végzé: „Nem tudom meddig fogok élni; de akár meddig élek s akár mennyi jövedelmem legyen Isten jóvoltából, annak tized részét évenként ezeu kóroda fenntartására fogom adni életem fogytáig“.

Az ily szép tett és áldozatkészség sokkal ékesebben beszél magáért, minthogy annak magasztalására szavakat kellene keresnünk. Legyen elég részünkről kifejezést adni annak a meggyőződésnek, hogy valameddig egyházunkban a vallásos buzgóságnak ily megható nyilatkozataival találkozunk, addig jövőnk iránt nem lehet kételkednünk. A bizalom pedig egyik leghatalmasabb támasza minden nemes törekvésnek.

A mint tudjuk, a nemes áldozó már minden lépést megtett arra, hogy az általa adományozott kóroda — ha szükség lesz reá — még a

jelen iskolai évben, rendeltetése szerint, használható legyen. Abba három ágyat rendelt meg s azokat ágyneművel is felszerelte. Intézkedett, hogy a kóroda helyiségében egy beteg ápolónő legyen, a ki ott állandó szállást kap. Mily megnyugvás azon szülőknek, kik a távolból kénytelenek ide küldeni gyermekeiket. Adja Isten, hogy ezek közül kevesen vegyék igénybe ez emberbaráti intézményt; de azért hiszszük, hogy a sorokat nem fogja úgy előlvasni senki, hogy ne mondja el velünk együtt szívének teljességéből: Isten éltesse tisztelt családja, hazánk és egyházunk örömeire és boldogítására hosszasan a derék férfiut, egyházunk ezen nemes szívü jólte-
vőjét, Kelemen Benő atyánkfiát!

Egyházi főtanácsunk aug. 31-re tervezett gyűlése az ország-szerte uralkodó cholera miatt nem tartatott meg. A gyűlés napja újabban még nincs elhatározva; mert ez a járvány megszűnésétől függ; reméljük azonban, hogy az őszi el nem marad. Ha a birtok kicsiny is, az aratni való sok benne s főleg most részint egyházi, részint iskolai ügyeink körül anynyi a teendő, hogy mindennapra találjunk valami tanácskozássra való tárgyat.

Ugyancsak a járvány miatt iskoláink sem állottak be a rendes időben, szeptember 1-re s szeptember folytán még valószínűleg nem is fognak beállani. Egy hónapi idővesztés! De ez még a legkisebb; mert ha a járvány megszűnik s a tanítást megkezdhetjük, a szünidők megrövidítésével a most elvesztett hónapot kipótolhatjuk, s ha Isten megsegít, ki is pótoljuk. Ennél sokkal nagyobb és gyászosabb az, hogy a járványnak hazánkban eddig több mint 60000 ember esett áldozatul. Ki tudná megszámitani a sok özvegy és árva könnyűt? Tanárkarunk sem maradt gyász nélkül, Kolozsvárt Papp Mózes, egyh. főjegyző és tanár, Tordán Májai István tanár t. barátunkat érte a súlyos csapás, alig egy hét alatt vesztvén el mindketten áldott jó nejeiket, gyermekeik szerető gondos édes anyját. Az Úr legyen vigasztalójuk!

Vendégeink. Mióta a vasút a legtávolabbi országokat is szomszédosokká tette, gyakrabban van szerencsénk nekünk is külföldi hit-rokonainkkal találkozni. Fretwell ur után, kinek látogatásáról megelőző füzetünkben megemlékeztünk, ugyancsak junius havában Coquerell urhoz, a nagyhirű párizsi református lelkészhez volt szerencsénk, kit szabadelyűségeért s nevezetesen a szentháromságnak határozott megtagadásaért a párizsi református consistoriumban most uralkodó orthodox-párt az egyházból kizárt. Coquerell ur a református

nevet megtartotta, de nyíltan bevallja, hogy ugyanazon vallási elveket hirdeti, a melyeket az unitáriusok is hirdetnek. Angliában és Amerikában több unitárius templomban prédikált, ottani hitrokonainkkal szoros baráti viszonyba lépett s a bécsi világkiállításról hozzánk is lerándult, hogy a mint mondá, megismerkedjék a legrégebb unitáriusok utódaival. Két napot töltött körünkben s a többek közt templomunkat is meglátogatván, felment a szószékbe. „Immár elmondhatom“ — ugy monda — „hogy egy magyar unitárius templom szószékében is voltam“. Általában irántunk való rokonszenvének számos jeleit adta s megígérte, hogy az általa szerkesztett „La Renaissance“ hetilapot nekünk megküldi, a mit be is váltott. A franciaországi szabadelvű protestánsok figyelme angolhoni hitrokonainkkal való érintkezésnél fogva eddig is fel volt ébresztve irántunk, hiszszük, hogy Coquerell ur személyes látogatása és ismeretése e figyelmet még fokozni fogja.

Legujabban Morison Robert urhoz, a szabad észak-Amerika egy derék ifju polgárához volt szerencsénk, ki aug. 14-én érkezett körünkbe s jelenleg a Székelyföldet s itt különösen ekkleziáinkat látogatja, Kovács János tanártársunk kíséretében. Örömmel értesülünk mindenfelől, hogy nevezett atyánkfia mindenütt szives fogadtatásban részesül s maga is teljesen otthon érzi magát mindenütt. Körutjáról később még lesz alkalmunk szólni, valamint hiszszük, hogy nevével még többször fogunk találkozni; mert ő lesz immár arra hivatva, hogy állásunkról kimerítő és személyes tapasztalatra alapított ismertetést adjon amerikai hitrokonainknak. Legyen üdvözölve körünkben és koszoruzza a siker nemes törekvéseit!

A vallás kérdése a képviselőházban. Mi csak most emlékezhetünk meg Deák Ferencz, hazánk nagy fiának, a képviselő házban június 28-án tartott epochalis beszédéről, melyben egyházpolitikai programját szokott nyíltságával terjeszté elő s a melyhez az országban már számos vármegye és város csatlakozott a maga elismerő nyilatkozatával. Ugy hiszszük azonban, hogy erről megemlékezni most se késő, mert e beszédben kifejtett elvek megvalósítása bizonyára hosszú évek műve lesz. Deák Ferencz a vallás kérdésében az amerikai rendszer barátja, hol, a mint tudjuk, a különböző egyházak abban a viszonyban állanak az államhoz, mint bármely más egylet vagy társulat, a hol nem ismernek sem uralkodó, sem bevett vallást. S kétségen kívül hogy csak így nyer helyes megoldást a vallás kérdése előbb-utóbb. Mi részünkről örömmel csatlakozunk ahoz s minden jól kiszámított lépést, mely erre vezet, őszintén üdvözlünk.

A magyar prot. egyh. és isk. Figyelmező nem tagadja meg magát. Közelebről megjelent aug. és sept. füzetében: „Unitár támadások a protestantizmus ellen és a Protestáns-egylet“ czimmel Frecska urnak egy hét levélre terjedő czikkét bocsátotta világra, mely feleletül szolgál Simén D. t. munkatársunk „Egy prot. pap, ki a protestantizmust és a Krisztus evangéliumát megtagadja“ czimű, folyóiratunk jelen évi 1-ső füzetében megjelent czikkére. Már csak az a körülmény is, hogy a Figyelmező t. szerkesztője se méltatta arra Frecska urnak ezt a czikkét, hogy azt folyóirata rendes rovatában közölje, hanem csak mellékletképpen adta ki, eléggé jellemzi Frecska ur újabb dolgozatát. Enynyi handabandát még csak akkor olvastunk, mikor Kámori perelt. Ballagival. Minthogy a czikk főleg S. D. ellen van intézve, a feleletet reá bizzuk, ő bizonyosan el fog bánni Frecska urral úgy a mint érdemi. Részünkről most csak egyet kívánunk megjegyezni, mint igen tanuságos dolgot. Azt mondja, ugyanis, Frecska ur, hogy az unitarizmus az eredeti bűn egy része. Ebből azt kell következtetnünk, hogy az eredeti bűn vallói s így az evangélikusok is legalább féligmeddig mind unitáriusok. Köszönjük a nyilatkozatot, de mi eddig legalább Fr. urban igazán nem fedeztünk fel még egy szemernyi unitarizmust is, s miután úgy látszik, hogy a józan észnek határozott ellensége, nincs is reményünk hozzá, hogy valaha unitáriussá lehessen.

Hale ur az unitáriusok pesti konferenciáján megjelent bostoni lelkész, már több levelet irt az amerikai lapokban ez értekezletről. A levelekre magok a szerkesztők is felhívják olvasóik figyelmét. Mi e levelekből arról győződünk meg, hogy jobb kezekre nem bízhattuk volna ügyünket, mint Hale ur.

Channing válogatott műveinek IV-ik kötete, mely egyszersmind a Keresztény Magvető jelen VIII-ik kötetéhez jutalomképpen járuland, sajtó alatt van.

Névezavar. Több oldalról jött tudakozódások következtében kötelességünknek tartjuk kijelenteni, hogy a K. Magvető II-ik füzetében „Észrevételek a népiskolai vallásitanítás körül“ czimű czikket nem várfalvi Pálffy Károly, tordai középtanodánk igazgató tanára, hanem tarcsafalvi Pálffy Károly, jelenleg a sz. udvarhelyi főreáltanodánál a német nyelv helyettes tanára irta Karlsruhéból, hol akkor mint tanárjelölt állami költségen képezte magát.

Tantervek. „A Magyar Tanügy“ című folyóirat július havi füzetében négy táblázaton érdekes összeállítást közöl Poroszország, Ausztria, Szászország, Bajorország, Baden, Württemberg és Zürich gymnasiumaiban I. a nyelvek, II. a földrajz és történelem, III. a természettudományok, IV. a matematika tanítására vonatkozó tanterveket illetőleg. Ezekből néhány adatot most anynyival időszerűbbnek látunk közölni, mivel a középtanodák tervbe vett újraszervezésével a tananyag beosztása valószínűleg iskoláinkban is több kevesebb módosításon fog keresztülmenni.

I. nyelveket illetőleg a.) az anyanyelvet nevezett államokban minden osztályon keresztül hetenként 2—3 órán, b.) a latin nyelvet 9—10, sőt Württembergában 12—14 órán tanítják. c.) a görög nyelvet Poroszországban, Ausztriában, Szász és Bajorországban a 3-ik, Badenben és Württembergában a 4-ik, Zürichben pedig már a 2-ik osztályban tanítani kezdik 5—7 órán.

II. A földrajzot és történetet illetőleg a.) Ausztriában a földrajz és történet tanítása egybe van kapcsolva. b.) Poroszországban az első két osztályban csak földrajzot tanítanak, a 3-dikon kezdve külön tanóra van a történet számára, de a földrajz tanítása is foly hét osztályon keresztül 2—3 órán. c.) Szászországban földrajz és történet már az 1-ső osztályban külön órát nyer, a 6-ik osztályban azonban a földrajz külön tanítása megszűnik. Tanórák száma 2—3. d.) Badenben mint Poroszországban, csakhogy itt a földrajz tanítása már az 5-ik osztályban véget ér. e.) Bajorországban a földrajz tanítása már a 4-ik osztályban véget ér, a történet külön tanítása itt is a 3-dik osztályban kezdődik. f.) Württembergában a történet külön tanítása szintén a 3-ik osztályban kezdődik, de a földrajz mind a nyolcz osztályban 1—2 órán tanítatik. g.) Zürichben szinte megfordítva áll a dolog; mert ott történetet tanítanak 7 osztályban, földrajzot ellenben csak a két elsőben.

III. A természettudományokat illetőleg a.) Ausztriában a két első osztályban zoologia és botanika, a 3-ikban és 4-ikben már a physika is szerepel, 5-ikben rendszeres természetrajz, 6-ik és 7-ikben physika, 8-ikban földrajz és geologia, 2—3 órán. b.) Poroszországban 1-ső 2-ik 4-ik és 5-ik osztályokban természetrajz, 3-ikban semmi, 6-ik, 7-ik és 8-ik osztályokban physika amaz két, ez egy órán; c.) Szászországban csaknem mint Poroszországban, d.) Badeuben 3 első évben természetrajz, a következő két évben physika, 6-ikban geologia, zoologia és botanika, azután ismét physika. e.) Bajorországban és Württembergában a hat első évben semmit sem tanítanak a természettudományból, a 7-ikben

és 8-ikban Bajorországban matematika s phys. földrajz, Würtenbergában a 7-ikben természetrajz, a 8-ikban physika és egy kis chemia. f.) Zürichben a két első osztályban semmi, 3-ik és 4-ikben természetrajz, 5, 6, physika, 7, mathem. és phys. geographia, 8-ikban semmi.

IV. A matematikát illetőleg. a) Poroszországban számtant minden osztályban tanitnak, de a mértant csak a 3-ikban kezdik, hetenként 3—4 óráu, b.) Ausztriában minden osztályban tanitnak számtant is mértant is. c.) Szászországban a mértan tanítása a 4-dik osztályban kezdődik, nem különben Badenben és Bajorországban; d.) Würtenbergában a mértan tanítására csak a 7-ik és 8-ik osztályban van óra téve. e.) Zürichben a szám- és mértan tanítása megegyezik az ausztriai tantervvel, csakhogy a mértant itt is csak a 2-dik osztályban kezdik, a 8-dik osztályban aztán sem itt, sem Ausztriában nincs matematikai óra.

A theologiai könyvtár érdekében. Megelőzött füzetünkben már felhivtuk olvasóiuik figyelmét egy tervbe vett protestáns theologiai könyvtárra; most az alább közlendő felhívást aval az ajánlatunkkal közöljük, hogy aláírásokat mi is szívesen elfogadunk és közvetítünk.

Aláírási felhívás

a protestánsegylet által megindítandó „Theologiai könyvtárra.“

A „magyarországi protestánsegylet“ alapszabályaiban a vallástudományi irodalom felvirágzásának előmozdítását is feladatai közé sorozta, s e czélból mindjárt legelső választmányi gyűlésén, akkori anyagi erejéhez képest két érdekes pályakérdésre 900 forint jutalmat tűzött ki. Később szükségesnek mutatkozott az egyházi tudományos irodalomnak még nagyobb mérvű felkarolása és rendszeres fejlesztése, s az 1872-ki pesti közgyűlés elrendelte az előmunkálatok megtételét egy protestáns theologiai könyvtár megindítására. A közohajtás egy ily nemű vállalat iránt oly hangosan nyilatkozott, hogy mielőtt a választmány a szükséges előmunkálatokkal és számításokkal elkészülhetett, s hivatalos aláírási felhívását közzé tehetné volna, a szándék egyszerű hirlapi jelzése folytán már mintegy kétszáz aláíró, s illetőleg előfizető jelentkezett.

E kedvező és nálunk eddig szokatlan körülmény felbátorította a prot. egylet választmányát, sőt éppen kötelességévé tette, hogy a vállalat megindítását folyó évi június 8-iki gyűlésében elhatározza, s ahöz szükség esetén anyagi támogatását is felajánlja.

A protestáns theologiai könyvtár 1874-ben fog megindulni, az egyleti évkönyvek és az „Egyházi Reform“ alakjában. Előfizetési ára lesz évenként 4 frt; de az előfizetők három évre kötelezik magokat. Ha a vállalatnak 500 előfizetője lesz, évenként 40 iv könyvet fog adni, s azontul minden 100 előfizető után 10 ivvel emelkedik a könyvek tartalma, úgy hogy ha ezer előfizető lesz, a mennyit három millió protestáns könnyen kiállithat, az egylet körülbelől 90 ivnyi könyvet adhat évenként. A protestánsegylet valamint egyéb irodalmi vállalatain, úgy ezen sem akar nyerni, hanem inkább kész ezt is anyagi támogatásában részesíteni. Az írók tiszteletdíja e könyvtár részéről nyomtatott ivenként egyelőre 20 foriutban állapított meg.

A prot. theol. könyvtár adni fogja a külföldi egyházi irodalom legkitünőbb termékeit, gondos fordításban, valamint oly eredeti magyar műveket is, melyek a külföldi egyházi irodalom színvonalán állanak; még pedig nem csak szorosan szaktudósoknak való theologiai munkákat, hanem minden nivelt embernek hasznos és szükséges egyház-társadalmi műveket is.

Azon kitünőbb művek, melyek a választmány ítélete szerint a magyar irodalomba átültetésre méltók volnának, a következők:

1) Schenkel: „Charakterbild Jesu“, vagy Keim: „Geschichte Jesu nach den Ergebnissen heut. Wissenschaft, übersicht erzählt“. Természetesen a kettő közül csak az egyik.

2) Hase: „Handbuch der protestantischen Polemie gegen die römisch katholische Kirche“.

3) Pleiderer: „Die Religion, ihr Wessen und ihre Geschichte“.

4) Opzoomer: De Godsdiensnt“.

5) Halaszthatlan szükséggé vált egy magyarázatokkal ellátott új tetamentumot közzé tenni, melynek szövege a Károlyi-féle fordítás kijavítása volna a Tischendorf-féle kritikai görög szöveg alapján. A magyarázathoz alapul felveendő volna: „Protestanten Bibel des neuen Testaments“ (Leipzig. 1872. és 1873. két kötet, 1451. lap, dolgozva a legkitünőbb német theologusok — Holsten, Holtzmann, Lipsius, Lang, Pfeiderer stb. által), valamint az ép ily szellemű és minőségű holland új testamentum. E nagy munkát aként gondoljuk kivihetőnek, ha az írók páronként vállalkoznak bizonyos részlet elkészítésére, s minden párnak munkáját egy másik pár még egyszer szigoruan átnézi.

6) A „Bibliothèque de philosophie contemporaine“-ből válogatott füzetek pl.:

a) Paul Janet: „Le materialisme contemporain“.

b) Reville: „Histoire du dogme de la divinité de Jesus Christ“.

c) Bost: „Le protestanisme liberal“.

d) Coquerel, fils: „De premiers transformations du Christianisme“.

e) Ugyanattól: „La conscience et la foi.“

f) Ugyanattól: „Histoire du credo.“

Eredeti művek közül első helyen fogjuk adni Szeremlei Sámuel: „Vallás-erkölcsi és társadalmi élet 1848. óta Magyarországon“ czimü dolgozatát, mely a protestansegylettől 300 forint pályadíjat nyert; valamint e vállalatban adjuk ki az egylet nagyobbik pályakérdésére remélhető dolgozatot: „A magyar protestans egyház történetét a szathmári békétől a türelmi rendelet kiadásáig.“ És talán nem tulsz az azon ohajtás és remény, hogy a debreczeni levéltár egyháztörténetünk érdekében át fogja engedni lefordítás és közlés végett az ott elhelyezett Sinay-féle pert; ha ottani körök közelebről hasonló célra felhasználni nem akarnák.

Előleges tájékozásl ennyit most elégnek tartunk; de ismerve a külföldi egyházi irodalom élénkségét, valószínűnek látszik, hogy három év alatt oly művek fognak ott megjelenni, melyek az objectiv tudományos becsen kívül napi érdekl is bírnak. Ha ezek előleges terünkön változtatást tesznek, az csak olvasó közönségünknek válik előnyére.

Az egyleti választmány meghagyásából tisztelettel felkérjük mindazokat, kik a vallástudományi irodalom iránt érdekl viseltetnek, s az emberi szellemnek e téren való fejlődését is figyelemre méltónak tartják, hogy a protestans theologiai könyvtára előfizetni és előfizetőket gyűjteni sziveskedjenek. Egyelőre csak az aláírásokat kérjük beküldeni, pénz nélkül, f. é. október 1-sőjéig Pestre (szénatér 6. sz.) az egyleti titkárhoz, hogy a vállalat terjedelme iránt tájékozhasuk magunkat. Az előfizetési pénz évenként 4 forint, mindig előre, január 1-ső felében lesz beküldendő. Gyűjtőknek 10 előfizető után az egylet tiszteletplédánnyal fog szolgálni.

Kelt Pesten, 1873. július 20-án.

Fördös Lajos,

alelnök.

Kovács Albert,

titkár.